

KOVID-19 ve Mültecilerin Artan Sorunları - Metin orabatır

İnsanlık, yakın geçmişte Korona virüs 19 tehdidine benzer ölçekte bir krizle karşı karşıya kalmamıştı. Bu krizin insanlar üzerindeki en büyük etkisi, geleceği bilememenin yol açtığı belirsizlikten kaynaklanıyor. Geleceği bilememek, yaşantımıza yön verememek, kendimiz ve yakınlarımızla ilgili plan yapamamak, tehdidin ne zaman ve nereden geleceğini kestirememek insan olarak bizleri çaresiz kılıyor. Belirsizlik korkuya, endişeye, depresyona, eğer daha uzun sürerse daha derin ruhsal rahatsızlıklara yol açıyor.

KOVID-19 krizi, tüm dünyada can kaybına, günlük hayatın durmasına ve insanların evlerine kapanmasına yol açıyor. Seyahat imkânları neredeyse sıfırlanırken, eğitim için yeni yöntemler devreye sokulmaya çalışılıyor. Ekonomik ve sosyal düzenler önemli ölçüde işlemez oldu. Dünyanın gündemi de daraldı,

neredeysse tek bir gündem maddemiz var: KOVID-19.

İçinde bulunduğumuz bu küresel belirsizlik ortamının alınan önlemlerle giderileceğini ümit ediyoruz. Bununla birlikte sözü edilen kriz ortamı, KOVID-19 öncesinde Türkiye’de gündemin en üst sıralarında olan mülteci sorununun da unutulmasına neden oldu. Ancak KOVID-19 öncesinde olduğu gibi, KOVID-19 krizinin ortasında da, krizin atlatılmasından sonra da mülteci gerçeği ile yaşıyoruz ve yaşamayı sürdüreceğiz. KOVID- 19, mültecileri daha iyi anlamamıza yardım edecektir.

Dünyada yerinden zorla edilmiş 70 milyon kişiden 30 milyonu mülteci durumunda yaşıyor. Mültecilerin büyük bir çoğunluğu da kendilerine “mülteci statüsü” tanımayan ülkelere sığınmış durumdadır. Statüsüz yaşamak, çağımızın dünyasında bireyin karşılaşılabileceği en büyük felaketlerden birisi anlamına geliyor. Tıpkı bugün Korona 19 karşısında düştüğümüz durum gibi, mülteciler de sığındıkları pek çok ülkede derin bir belirsizlik içinde yaşıyorlar. Kaçtıkları ülkelere geri dönmeleri uzak bir olasılık olduğu için, eğer sığındıkları ülkelere hukuki haklarla donatılmış bir statü tanımiyorsa geleceklerini, yarınlarını planlayamıyorlar. Kendilerinin ve çocuklarının geleceğini belirleyemiyorlar. Yarın başlarına ne geleceğini bilemiyorlar. Bu nedenle, mültecilerin büyük çoğunluğunun Avrupa ülkeleri, ABD ve Kanada gibi ülkelere gitme isteği, daha iyi ekonomik koşullara kavuşmaktan çok bir “statü” arama güdüsüne dayanıyor. Haklarının ne olduğunu bilmek, bu haklara dokunulmayacağını garantisini almak, belirsizlik içinde yaşamaktan kurtulmak en temel içgüdüdür.

Bu yazıda Türkiye’de KOVID-19 krizinin tam ortasında ve sonrasında mültecilerin sorunlarıyla ilgili bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Resmi kaynaklara göre Türkiye’de halen 3,6 milyon Suriyeli ile 400,000 civarında başka ülkelerin vatandaşı kişi, yasaların öngördüğü uluslararası koruma biçimlerinden birisine kayıtlıdır. Ancak Türkiye’nin 1951 tarihli Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme’ye coğrafi kısıtlama ile imza atması nedeniyle, Avrupa ülkelerinin vatandaşı olmayan söz konusu dört milyon kişi, mülteci statüsüne sahip değildir. Suriyeliler “geçici koruma” altında, Suriyeli olmayanlar ise ya “başvurucu” ya da “şartlı koruma,” yani “bir başka ülkeye yerleştirilinceye kadar” korunan insanlar durumundadır.

Sonuç olarak her iki gruptaki insanlar, Türkiye’de yeni bir yaşamı hukuki haklara dayalı olarak kuramamaktadırlar. Muhalefet, sürekli olarak mültecileri “istenmeyen kişiler” olarak ilan etmekte, onları ülkelerinden kaçırmaya zorlayan rejimle anlaşarak geri göndereceğini her fırsatta tekrarlamaktadır. Bu söylemin siyasi ranta dönüştüğünü gören hükümet de güvenli bölge kurma yöntemiyle geri dönüş söylemini benimsemiştir.

Hükümetin “Avrupa’ya gitmek isteyenleri artık engellemeyeceğim” açıklamasının ardından, hak ve statü arayışı içinde Yunanistan sınırına göç eden on binlerce insan, Yunanistan’ın ciddi hak ihlalleri karşısında tampon bölgede sıkıştı. Sınırdan gelen haberlerden, Mart ayı sonuna yaklaştığımız şu günlerde, halen 6-7 bin kişinin orada zor şartlarda yaşadığını öğreniyoruz. Bununla birlikte günde 60-80 kişinin ümidini yitirip otobüslerle geri döndüğü gözleniyor. Bu insanlar, hijyenik olmayan, temiz kullanma suyuna erişimin çok sınırlı bulunduğu, beslenme kalitesinin aşırı derecede düştüğü koşullar içinde bulunuyorlar. Soğuk doğa koşulları zaten zayıf düşen vücutlarını iyice dirençsiz kılıyor. Kızılay gibi kuruluşlar o koşullarda olabildiğince sağlık hizmeti vermeye çalışıyorlar ama bunun yetersizliği aşikâr.

Peki, sınıra gitmeyen ya da geri dönen büyük çoğunluk için durum ne? Yaklaşık dört milyona yakın mültecinin büyük çoğunluğu ya şehirlerin en az gelişmiş mahallelerinde yaşıyor ya da kırsal bölgelerde tarım işçisi olarak çalışıyor. Suriyeliler ve uluslararası koruma altındakiler için Türkiye’nin bir başarı örneği teşkil eden uygulaması ise ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlandırılmalarıydı. Bu konuda endişe veren bir durum, uluslararası koruma altındaki mültecilerin sağlık sigortalarının yakın zamanda kesilmiş olmasıdır. AB tarafından 18 Mart 2016 mutabakatı çerçevesinde, Türkiye’ye verilen maddi yardımların bir bölümü, 1,7 milyon Suriyeli mülteciye “Kızılay kartı” sistemiyle nakit yardımı şeklinde dağıtılıyor. Bu yardımlar, başta kira ödeme konusunda olmak üzere az da olsa bir rahatlama sağlıyor. Türkiye’nin bir başka başarısı, eğitimde gerçekleşiyor. Okul çağındaki yaklaşık bir milyon mülteci çocuğun, 700,000 binden fazlası okullara kayıtlı.

Bu olumlu politikalara karşılık genel koşullar açısından mültecilerin önemli bir

bölümü yoksulluk çizgisinin altında bir yaşam sürdürüyor.

Bu olumlu politikalara karşılık genel koşullar açısından mültecilerin önemli bir bölümü yoksulluk çizgisinin altında bir yaşam sürdürüyor. Kayıt dışı, günlük işlerde yevmiyeli olarak çalışarak geçiniyorlar. Gelirleri yetmediği için aileler bir araya gelerek tek daireler kir alıyor ve yoğun ortamlarda yaşıyorlar. Okula giden çocuklar dışında mültecilerin Türkçe öğrenme oranı oldukça düşük. Suriyeliler ve uluslararası koruma altındaki Iraklı ve İranlıların dışında kalanlar, özellikle Afganlıların ve Afrikalıların bir de kayıt sorunları mevcut. Sisteme kayıt olamayanlar hiçbir hizmetten yararlanamıyor.

Bu koşullarda Korona virüs, hem halen sınırdaki olanlar, hem de şehirlerde yaşayan mülteciler açısından önemli bir potansiyel tehdit oluşturuyor. Tabii bu tehdit ev sahibi toplumla mülteciler arasında salgının karşılıklı yayılması tehlikesini de gündeme getiriyor. Korona krizi nedeniyle İl Göç İdaresi büroları, hizmetlerini sınırlandırmak zorunda kaldılar. Mültecilere önemli destekler sağlayan sivil toplum kuruluşlarının hemen hemen tamamı toplum merkezlerini kapatarak hizmetlerini telefonla ve uzaktan vermeye başladılar. Bu da Suriyelilerin hizmetlere erişiminde yeni sorunlara ve yavaşlamalara yol açıyor. Birçok kuruluş mültecilere, potansiyel hastalık taşıyıcısı olarak bakıp onları işten çıkartıyor. Sevindirici olan ise tüm bu koşullara karşılık, Mart ayının son günlerine yaklaştığımız bu dönemde, mülteci nüfusu içinde henüz bir Korona vakası haberi gelmemiş olması. Buna karşılık mültecilerin, kişisel önlemleri ve şüphe durumunda ne yapmaları konusunda daha çok bilgilendirilmeleri, hastanelerde ayrımcılığa uğramamaları, tercüme hizmetlerinin arttırılması, uzaktan eğitime erişimleri için alt yapı desteklerinin geliştirilmesi, çalışma imkânlarının ellerinden alınmaması, özellikle ihtiyacı olanlara yiyecek yardımının arttırılması gerekiyor. Mültecilerin son iki hafta içinde hızlı bir biçimde gıda yardımına ihtiyaçları arttı.

KOVID-19'un ardından ise Türkiye'nin mülteci politikasının uluslararası mülteci hakları ve hukuku ışığı altında süratle gözden geçirilip reforma tabi tutulması gerekiyor. Suriye'deki gelişmeler, "güvenli bölge" girişimlerinin zorluğunu bir kez daha ortaya çıkartırken, batıya gidişlerin serbest bırakılmasının da AB üzerinde

etkin bir baskı aracı olarak kullanılmayacağı görüldü. Artık yapılması gereken, mültecilere de söz hakkı vererek, uluslararası mülteci hukuku ve pratiğinin ışığı altında Türkiye içinde hak temelli çözümler aramaktır. Bu yönde siyasi istek beyanı, AB ile konuyla ilgili yapılacak müzakerelerde Türkiye'nin elini kuvvetlendirecek ve yardımların sürdürülmesini sağlayacaktır.

Metin Çorabatır, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi Başkanlığı görevini sürdürmektedir. Sığınma tarihi, mülteci hukuku, entegrasyon ve yakın dönem Türkiye sığınma tarihi konularında çalışıyor. 1995-2013 yıllarında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Basın Sözcülüğü ve Dış İlişkiler Müdürlüğü görevinden yaş haddi nedeniyle emekli oldu. BM'den önce uzun yıllar gazetecilik yaptı. Tercüman, Hürgün, Milliyet, Hürriyet, Yeniasır, 32. Gün, Turkish Daily News, Amerikan ABC televizyonu gibi kurumlarda çeşitli görevler üstlendi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi ve İstanbul Okan Üniversitesi'nde dersler verdi. 1951 Ankara doğumlu olan Çorabatır evli ve bir çocuk sahibidir.